

Tietoa ja materiaalia toisen asteen opettajille turvataitokasvatuksen ja seksuaaliterveyden opetuksen tueksi

Sisällys

1. JULISTEITA	3
2. MATERIAALIA OPETUKSESSA KÄYTETTÄVÄKSI	4
MySpace hankkeessa tuotettua materiaalia opetuskäyttöön	4
Toiminnallisia tehtäviä / THL, seksuaalikasvatus	4
Turvallinen Oulu -hanke	4
Helsingin kaupungin Grooming -hanke	4
Muuta opetusmateriaalia	5
Tietokilpailut	7
3. VIDEOMATERIAALIA	8
4. NETTISIVUJA/OPPAITA VERKOSSA	9
5. KIRJOJA JA OPPAITA	11
6. NUORILLE	12
7. VANHEMMILLE	13

1. JULISTEITA

Pelastakaa Lapset ry

- Toimi näin, kun kohtaat netissä jotain pelottavaa -juliste
- Turvajuliste lapsille/nuorille

Viola ry

- MySpace-juliste: Ei tarkoittaa aina EI

Nuorten Exit

- Ei seksuaaliselle kaltoinkohtelulle-juliste.
Saatavilla myös ruotsiksi ja englanniksi.

2. MATERIAALIA OPETUKSESSA KÄYTETTÄVÄKSI

MySpace hankkeessa tuotettua materiaalia opetuskäyttöön

- [My space. Not Yours!](#) -menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa. Viola -väkivallasta vapaaksi ry:n opas on suunnattu nuorten kanssa työskenteleville aikuisille ja siinä on eri aihealueisiin jaoteltuja harjoitteita käytettäväksi nuorten kanssa.
- MySpace Not Yours-pelikortit kahtena tiedostona sekä ohjeet; [MSNY -pelikortit 1](#) ja [MSNY -pelikortit 2](#), [MSNY -ohjeet](#)

Toiminnallisia tehtäviä / [THL](#) seksuaalikasvatus

- Aiheita voi ideoida lisää yhdessä nuorten kanssa
- Paneeli siitä, onko rakastaminen taitolaji ja vaikeampaa kuin rakastuminen.
- Väittely aiheesta: ”Seksuaaliviritteinen mainonta on kiellettävä lailla”.
- Suunnitellaan yhdessä parin ”seurustelusopimus” eli mitä olisi keskusteltava jo heti seurustelusuhteen alussa, ennen kuin ongelmia ilmenee. Toinen lista tehdään niistä asioista, joita on hyvä silloin tällöin päivittää, jotta molemmat suhteen osapuolet tuntuivat tulevansa kuulluksi.
- Kirjoitetaan yhdessä tarinoita ja kertomuksia, joissa ihmisen saa olla oma itsensä ja aiheena on hyvä seksi.

- Taiteellisin menetelmin (Ilmaisutaito/ kuvakollaasi/ sävellys/ tarina/ runo) kerrotaan parisuhteen vaiheista ja niissä elämisestä. [Tietoa parisuhteesta -tuki-materiaali](#) (Väestöliitto).

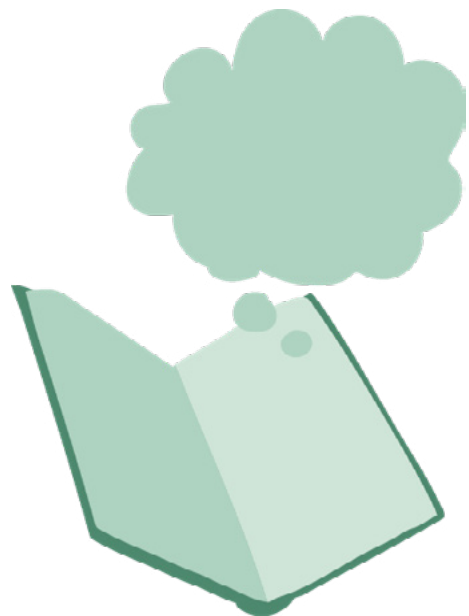
Turvallinen Oulu -hanke

Turvallinen Oulu -hankkeessa on tuotettu materiaalia toiselle asteelle turvataitokasvatukseen. Materiaaleista löytyy muun muassa sarjakuva sekä lyhytelokuva keskusteluohjeineen. Materiaali löytyy tästä [linkistä](#).

Helsingin kaupungin Grooming -hanke

Grooming-hanke: Turvallisesti mediassa ja maailmalla – lapsiin ja nuoriin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisy. Materiaali löytyy tästä [linkistä](#). ■

Muuta opetusmateriaalia

- [MUN RAJAT- opetusmateriaali](#). Mun rajat -tuntien tavoitteena on opettaa nuorta kunnioittamaan omia ja toisten nuorten oikeuksia sekä kertoa, kuinka omalla toiminnalla voi edistää oikeuksien toteutumista. Opetusmateriaali sisältää neljä 1-2 oppitunnin mittaista valmista tuntisuunnitelmaa yläkouluille ja toiselle asteelle sekä runsaasti taustamateriaalia tehtävien käsittelyyn.
- Aaltonen, J. 2012. [Turvataitoja nuorille](#). Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Opas 21, Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Oppaan tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten kokemaa seurusteluväkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa ja sukupuolista häirintää. Turvataitokasvatuksella vahvistetaan nuoren omia voimavaroja, lisätään tietoa seksuaalioikeuksista sekä tuetaan tunnetaitojen kehittymistä. Samalla vahvistetaan nuoren keinoja puolustaa itseään väkivaltaa, häirintää ja seksuaalista kaltoinkohtelua vastaan. Omien rajojen hahmottamisen ja puolustamisen lisäksi on keskeistä oppia kunnioittamaan myös toisten rajoja. Koottu myös testattuja ja vuorovaikutteisia harjoituksia tehtäväksi yhdessä nuorten kanssa.
- Väestöliitto, Erja Korteniemi-Poikela ja Raisa Cacciatore. Seksuaalisuuden portaat -käsikirja on ammattilaisille tarkoitettu materiaali, joka käsittää 11 porrasta eli kehitysvaiheet syntymästä aikuisuuteen. Seksuaalisuuden portailla merkityksen saavat kaikki ne tärkeät tunteet ja vaiheet, jotka koetaan paljon ennen kuin seksi kumppanin kanssa on ajankohtaista. Kirja sisältää lisäksi oppituntien sisältöehdotuksia ja toiminnallisia harjoituksia teemojen käsittelyyn. Jokaisesta portaasta löytyy myös info-video www.hyvakysymys.fi/artikkeli/seksuaalisuuden-portaat/
- Suomen kättilöliitto, [IhmiSeksi](#) 2013. Materiaalin tarkoituksena on herättää ajatuksia ja keskustelua sekä tarjota välineitä nuorille annettavaan seksuaalikasvatukseen. Materiaali on kaksiosainen: ohjaajan materiaali sisältää aiheen käsittelyä helpottavia faktoja ja ehdotuksia käsittelytavoiksi. Nuorelle tarkoitettu materiaali muodostuu tiivistetyistä kokonaisuuksista. Nuorille tarkoitettut sivut on suunniteltu sellaisiksi, että ne voidaan monistaa jokaiselle.
- Riku. Rikosuhripäivystys. [Materiaalipaketit nuorten kanssa työskenteleville aikuisille](#) Materiaalipaketit pohjautuvat videoihin ja sisältävät muuta sähköistä materiaalia, joiden avulla nuorten kanssa voi käydä keskusteluja vaikeista asioista. Nuoret oppivat tunnistamaan rikoksia, niihin liittyviä ilmiöitä ja pystyvät sanoittamaan vaikeita tapahtumia. Materiaalipaketit ovat:
  - Mitä on seurusteluväkivalta?
– Pohdintaa omien rajojen tunnistamisesta
  - Fyysisen väkivallan vakavuus ja puhumisen tärkeys
  - Seksuaalirikoksen tunnistaminen ja avun hakemisen tärkeys
  - Väkivallasta perheessä saa puhua
– Mitä tarkoittaa avun saaminen?

- Tunnistammeko koulussa tapahtuvat rikokset?
- Verkossa tapahtuvat rikoksen ja niiden puheeksi ottamisen tärkeys
- Ennakoivan puhumisen merkitys ja nuoren rikoksen uhrin tukeminen -Huoltajille
- [Nuorten exit/ materiaalipankki](#). Sivulle on listattu erilaisia materiaaleja (mm pelejä) sekä vinkkejä seksuaalisen kaltoinkohtelun teemaan puheeksi ottoon ja käsittelyyn nuoren kanssa. Suositus alkaen 13v -> soveltuvin osin toiselle asteelle.
- [MLL/Tehtäväkortit](#) Tehtäväkortteja voi hyödyntää laajalti opetuksessa ja nuorisotyössä. Tehtäväkortteissa on toiminnallinen harjoitus ja sitä taustoittava teoriaosuus. Voit hakea kortteja teeman, kohderyhmän ja aihe-anojen mukaan mm tunne- ja vuorovaikutustaidot.
- Väkivallan myytit, seksuaalinen väkivalta ja nettikiusaaminen [Prezi-esitys](#) monipuolisesti lähisuhdeväkivallan ilmiöistä. Soveltuu sekä lukioon että ammattikouluun.
- [Hyvinvoiva oppilaitos](#). Mielen hyvinvoinnin opetus- ja koulutusaineisto toisen asteen oppilaitoksille. Kehitetty Mielen hyvinvointi -projektissa (2009–2011). Harjoituksia mm tunteista, seurustelusta ja seksuaalisesta häirinnästä.
- [OPH/oppimateriaali-kosketus](#). Materiaalin avulla voidaan edistää nuorten seksuaaliterveyttä tukemalla nuorten tietojen ja ymmärryksen, arvojen ja asenteiden sekä sosiaalisten taitojen kehittymistä ja rakentumista. Materiaalia voi käyttää koulun seksuaaliterveysopetuksessa. Materiaali soveltuu hyödynnettäväksi erityisesti peruskoulujen luokkien 7–9, mutta myös toisen asteen opetuksessa.
- Ei meidän koulussa on tasa-arvovaltuutetun oppimateriaali seksuaalista häirintää vastaan. Materiaalin laajuuden vuoksi aineisto sopii erityisen hyvin kaksoistunnille. Aineistoon kuuluu lyhytelokuva (2 min), valmis oppituntikonaisuus: nuoria puhutteleva visuaalinen esitys keskustelun pohjaksi (oppituntiprezi), ohjeistus opettajalle -opas (pdf) ja kysely seksuaalisen häirinnän yleisyydestä omassa koulussa (pdf). <http://www.eimeidankoulussa.fi/opettajalle/>
- Pelastakaa lapset ry. [Ota puheeksi](#). Internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Oppaan tarkoitus on antaa ammattilaiselle tietoa ja välineitä aiheen käsittelyyn lasten ja nuorten kanssa sekä antaa valmiuksia tukea lasta mahdollisissa ongelmatilanteissa. Harjoitukset suunnattu pääasiassa yläasteikäisille, mutta niitä voidaan käyttää myös soveltuvin osin toisella asteella.
- Valteri on valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille. Maksullisia materiaaleja on tilattavissa: www.valteri.fi/tuote-osasto/tunnetaidot-ja-vuorovaikutus/
- Onerva Mäen koulun turvataitoryhmissä on lapsia ja nuoria, joilla on erityisen tuen tarvetta näkemisessä,

kuulemisessa, kielessä tai/ja vuoro-vaikutuksessa. Heidän käyttämänsä turvataito materiaalit ja tehtävät saatavissa: [Voppi turvataitokasvatus tehtävät](#)

- Honkalampi-säätiön projektissa Senso – seksuaalisuuteen liittyvät sosiaaliset tarinat seksuaalikasvatuksessa ja -ohjauksessa tuotettiin Sensonet-verkkosivusto, joka tarjoaa välineitä käsitellä seksuaalisuutta ja siihen

liittyviä turvataitoja kuvien, kuvatarinoiden, sosiaalisten tarinoiden ja videoleikkeiden avulla kehitysvammaisten - ja autismikirjon henkilöiden kanssa. <http://www.sensonet.fi/etusivu/>

- RFSU: [Seksuaalikasvatuksen materiaali 16-22 -vuotiaat.](#) ■

Tietokilpailut

- Sitähän sä kysyt! Tietopeli seksuaalikasvatuksesta. Tilattavissa Väestöliitosta. Maksullinen.
- JustWearl:n sivustolla [Onko sinulla seksitautien ehkäisy hallussa?](#) Lyhyt tietovisa

MLL:n nuortennetti

- [Seksivisa](#)
- [Onko seksuaalisuus tuttua vai sukupuoli sekaisin-testi](#)
- [Tunnetko seurustelun rajat-testi](#)
- [Tunne ja vuorovaikutustaidot-visailu](#)
- [Sinustako seksitietäjä?](#)

3. VIDEOMATERIAALIA

- ”Tää lähtee jakoon” -video: [tekstitetty](#) ja [tekstittämätön](#). Kesto 2.39 min.
- Thorn - Loppu kuvien kiristämiselle ja häpeälle - Stop Sextortion -video: [Stop Sextortion](#) Kesto 1.37.
- ”Mä en haluu -video: [tekstitetty](#) ja [tekstittämätön](#). Kesto 4.13 min.
- ”Jätä mut rauhaan” -video: [tekstitetty](#) ja [tekstittämätön](#). Kesto 2.45 min.
- ”[Asiakas ei ole aina oikeassa](#)” -video. Kesto 7.20 min.
- ”Potilas ei ole aina oikeassa” -video: [tekstitetty](#) ja [tekstittämätön](#). Kesto 1.49 min.
- Pelastakaa Lapset ry:n video. [Anssi](#). Kesto 2.27 min.
- Pelastakaa Lapset ry:n video. [Kiehnäystä](#). Kesto 0.51 min.
- Pelastakaa Lapset ry:n video. [Web-kamera hyväksikäytön välineenä](#). Kesto 5,44 min.
- MLL. Seksuaalinen häirintä [#eiiook](#) . Kesto 1,24 min.
- [Dogs on Tinder-Topi the Corgi](#) Kaikki ei ole sitä miltä netissä vaikuttaa... Kesto 1,37 min.
- [Turvallisesti verkossa](#). Kesto 5.32 min. Someturvan toimitusjohtaja, sosiaalisen median tutkija Suvi Uski kertoo videolla mitä turvataitoja somessa tarvitaan ja antaa vinkkejä mitä nuori voi itse tehdä, kun kohtaa ikävää käytöstä tai häirintää netissä.
- [Murroksessa podcast: suhteet](#). Kesto 8,30 min. Mitä parisuhde pitää sisällään ja kuinka sen erottaa ystävyysuhteesta? Lisäksi käydään läpi sitä, kuinka tulla ”ulos kaapista” ja olla sinut itsensä kanssa, koska juuri sellaisena sinä olet valloittavin. Nuorille suunnatussa podcastissa on äänessä 20 vuotias Helmi, 14 vuotias Viljami ja Väestöliiton seksuaalikasvattaja Joonas.
- [Säpinää XXX](#). Useita videoita. Kesto 4-5 min. Nyt puhutaan seksistä! Runkkaamisesta, panetuksesta, seisokeista, tisseistä ja ekoista kerroista. Juontajina radiosta tutut Jenni Poikelus ja Alma Hätönen, jotka lupaavat sarjan olevan ”informatiivinen ja kiusallisen yksityiskohtainen.”
- [Seksuaaliset rajat](#). Kesto 3.31 min. Videolla Nuorten Exitistä Katri ja Poliisi Maija keskustelevat seksuaalisten rajojen merkityksestä.
- [Seksuaalirikokset netissä](#). Kesto 11.14 min. Tubeäiti Q&A EXTRA -videolla Rikosuhripäivystyksen (RIKU) asiantuntija kertoo yhdessä Tubeäidin kanssa, miten tunnistaa seksuaalirikokset netissä ja mistä uhri saa apua.
- Pelastakaa lapset ry, uskalla kertoa. 2016. Nuorille suunnattu [#uskallakertoa-video](#) . Kesto 0.40 min. Video kannustaa kertomaan seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäytöstä digitaalisessa mediassa. Videon käsittelyn tueksi on tuotettu opas [#uskallakertoa](#). [Ohjaajan opas](#). Aineisto tukee videon hyödyntämistä nuorten kanssa tehtävässä työssä kouluissa ja nuorisotyössä.
- [Kaveri seksuaalirikoksen uhrin tukena](#) -video. Kesto 2.10 min. Mitä kaveri voi tehdä tukeakseen seksuaalirikoksen uhriksi joutunutta nuorta? Rikosuhripäivystys -RIKU.■

4. NETTISIVUJA/OPPAITA VERKOSSA

- [Opas seksuaalisen häirinnän ennalta-ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa](#). Laitinen, K., Lahtinen, M., Haanpää, S., Järvinen, J., Granskog P, & Turunen-Zwinger S. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020: 4a.
- WHO [seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa](#)
- [Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman](#) tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018-2025: Osa I. THL.
- [Väkivallaton lapsuus](#): toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 Osa II. Korpilahti U, Kettunen, H, Nuotio, E, Jokela, S, Nummi, V M, Lillsunde, P (toim.) 2019. STM.
- [Ei seksuaaliselle kaltoinkohtelulle](#). Opas seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi nuorisotyössä. Vihko on tarkoitettu helsinkiläisille nuorisotyöntekijöille (yhtystiedot Helsingin palveluista, muutoin käypä ympäri Suomen) seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi sekä kaltoinkohtelua kokeneiden nuorten auttamiseksi ja ohjaamiseksi oikean tuen piiriin. Vihkosta löytyy apua siihen, miten käsitellä teemaa nuorten kanssa ennaltaehkäisevästi sekä siihen, miten toimia, jos kohtaa työssään seksuaalista kaltoinkohtelua kokeneen nuoren.
- [Nuoren seksuaaliväkivaltaa kokeneen kohtaaminen ja auttaminen](#) Opas nuorten kanssa työskenteleville. Tyttöjen ja Poikien Talojen tuottamassa oppaassa on tietoa esimerkiksi seksuaaliväkivallasta ja sen aiheuttamista oireista.
- [Lastensuojelu ja rikosilmoitusohjeet verkossa tieto- ja neuvontatyötä tekeville](#)
- [Seksuaalioikeudet koulussa-checklist](#). Väestöliiton tarkistuslista tukee seksuaalioikeuksien toteutumisen arvioimista ja oikeuksien edistämistä koulussa.
- <https://hivpoint.fi/ammattilaisille/seksuaalikasvatus/>. Hivpoint tuottaa materiaalia seksuaalikasvatuksen tueksi. Tuotteita voi tilata verkkokaupasta.
- [Tasa-arvo kasvatuksessa](#) (Tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE) Opiskelupaketti, jonka avulla koulujen ja päiväkotien opetukseen tuodaan sukupuolinäkökulmaa. Paketti sisältää tekstejä ja videoita häirinnästä ja kiusaamisesta sekä erityisesti aikuisten velvollisuudesta puuttua siihen.
- [Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö](#). 2011. Selvitys rikostutkijoiden ja poliisiviranomaisten kokemuksista internetiin liittyvistä lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä./ Pelastakaa Lapset ry
- [Suojele minua kaikelta](#). 2011. Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen

toimiville ammattilaisille.

- [Tutut tuntemattomat](#). 2011. Selvitys lasten ja nuorten nettituttavuuksista./ Pelastakaa Lapset ry
- [16 + yli suojaikärajan](#). Nuorten kokemuksia internetissä – laillista, laitonta vai häirintää? 2012./Pelastakaa lapset ry
- [Medianuoruus-opas aikuisille](#). Mediakasvatusseura 2019: Anna Takala ja Sara Takala.
- [Median seksisisällöt ja mediakasvatus](#). Mediakasvatusseuran julkaisuja 3/2016.
- [Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä](#). 2011. Selvitys lasten kokemasta seksuaalista häirinnästä ja hyväksikäytöstä digitaalisessa mediassa./ Pelastakaa Lapset ry
- [Opettajan opas-nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys](#). 2018. Duodecim. Koulun terveyskirjasto.
- Sisäasiainministeriö. 2012. [Turvallisempi huominen](#) . Sisäisen turvallisuuden ohjelma. 26/2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten ehkäisemiseen liittyvä tietopaketti löytyy THL:n verkkosivuilta. Sisältää alaluvut Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus, Lainsäädäntö ja ihmisoikeussopimukset, Eri tyypit ja niistä aiheutuvat terveyshaitat, Ehkäisevä työ sekä Lähteet ja lisätietoa. Tavoitteena on tarjota tietoa perinteen taustasta, jotta asia olisi helpompi ottaa puheeksi käytännön työssä: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/>

[maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/tyttojen-ja-naisten-sukuelinten-silpomisen-estaminen](#)

- Monika-naiset ry auttaa väkivallan kohteeksi joutuneita maahanmuuttajanaisia ja toimii väkivallan ehkäisemiseksi, <http://www.monikanaiset.fi>. ■

5. KIRJOJA JA OPPAITA

- Oinonen M & Susineva A. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Oppaassa käydään läpi seksuaalikasvatuksen perusteita, sen määritelmää, tavoitteita ja keskeisiä lähtökohtia. Oppaassa esitellään monipuolisia toiminnallisia harjoituksia, jotka mahdollistavat inspiroivia keskusteluhetkiä nuorten kanssa. Harjoitukset on suunniteltu yläkouluikäisille nuorille ja nuorille aikuisille.
- Eikö se kuulu kenellekään? – Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Kirjan tarkoituksena on tarjota nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille keinoja ja valmiuksia nuoren ammatilliseen kohtaamiseen. Siinä annetaan konkreettisia neuvoja nuoren ja hänen perheensä auttamiseksi ja jatkohoitoon ohjaamiseksi. Maksullinen. Tilattavissa Väestöliitosta.
- Puhutaan seksuaalisuudesta - nuori vastaanotolla. 2008. Aho T, Kotiranta-Ainamo A, Pelander A & Rinkinen T. kirjassa esitellään Väestöliiton Nuorten Avoimissa Ovissa kehitetty nuoren itsetuntoa ja kehitystä tukeva kohtausmalli, joka toimii myös tehokkaana työkaluna nuoren seksuaaliterveyden sekä hänen yleisen hyvinvointinsa seuraamisessa ja edistämisessä. Maksullinen. Tilattavissa Väestöliitosta.
- Cacciatore R & Korteniemi-Poikela E. 2019. Sisu, Tahto, Itsetunto. Kirja esittelee 18 aggression porrasta, joita jokainen lapsi ja nuori kulkee matkalla vahvaan aikuisuuteen. Niitä täydentävät oivaltavat interaktiiviset tehtävät. Lapset ja nuoret opettelevat tunteiden hallintaa ja suuttumus on yksi tunteista. Se on tarpeellinen tunne turvataidoissa ja itsearvostuksessa.
- Taskinen, S. (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Oppaita 55. Helsinki: Stakes. 42.
- Antikainen, J. & Taskinen, S. (toim.). 2006. Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja lapsia hyväksikäyttäneiden nuorten hoito. Helsinki: Stakes.
- Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunteiden tukeminen. Kustantajana Lasten Keskus ja Edukustannus. Kasvattajan käsikirja auttaa niin vanhempaa kuin kasvatusalan ammattilaistakin ymmärtämään, miten lapsen tunnetaitojen kehittymistä ja oppimista voi tukea arjen kohtaamisissa ja tavoitteellisissa oppimishetkissä eri menetelmiä hyödyntäen.
- Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: GPS-group. Kirja on kattava läpileikkaus sosiaalisen median pimeään puoleen, jossa käydään läpi yleisimmät sosiaaliseen mediaan liittyvät rikokset ja ilmiöt. Soveltuu sosiaaliseen mediaan liittyvän työn tueksi, vanhemmille kuin selviytymisoppaaksi sosiaalisen median peruskäyttäjälle. ■

6. NUORILLE

- Väestöliiton nuorille suunnatuilla sivuilla löytyy tietoa mm. murrosiästä, seksistä ja turvallisuudesta. Sivustoilla on myös videomateriaalia ja testejä, joita voi käyttää nuorten kanssa työskentelyssä hyväksi. <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/>
- MLL:n <https://www.nuortennetti.fi/sek-suaalisuus/>. Nuorille suunnattu sivusto, jolta löytyy kattavasti tietoa mm seksuaalisuudesta, ihmissuhteista, netistä ja mediasta
- [Ei meidän koulussa](#) Nuorten kokema seksuaalinen häirintä on yleistä. Kouluissa siihen puututaan vain harvoin. Häirinnän kohde ja tekijä voi olla kuka vain. Seksuaalinen häirintä voi kohdistua yhtä lailla poikiin kuin tyttöihin. Häirintää ei tarvitse sietää. Siihen pitää puuttua, koulussa ja vapaa-ajalla.
- Nuorille suunnattu sivusto, jossa tietoa seksistä, seksitaudeista ja ehkäisystä. <https://justwearit.fi/>
- [Sultan](#) – kondomitietoutta
- Pussauskoulu. Juhani Mykkänen. Väestöliitto 2011. Pussauskoulu opastaa nuorta ihastumisen ja seurustelun maailmassa. Maksullinen. Tilattavissa Väestöliitosta.
- Anne-Mari Jääskinen & Sanna Pelliccioni. 2017. Tunne & Taida – Suomen tunnetaitokoulutus ry. Mitä sä rageet? Nuorten kirja. Mitä tunteiden kanssa voi tehdä? Mikä tarkoitus niillä on? Mihin kukaan tarvitsee vihaa, pelkoa tai epävarmuutta? Kirja nuorille tai varhaisnuorille tunnetaidoista ja niiden opettelusta. Se avaa tunteiden maailmaa ja osoittaa, kuinka tärkeää on oppia ymmärtämään omia ja toisten tunteita.
- [Mieli-treenit/vuorovaikutteiset verkkotehtävät nuorille](#): Tunteiden ilotulitus, kehu kaveria, kaveritaitoja ja temperamenttitoteemi
- [Sekasin chat](#). Jokainen on joskus sekasin. Tule juttelemaan.
- Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: GPS-group. Kirja on kattava läpileikkaus sosiaalisen median pimeään puoleen, jossa käydään läpi yleisimmät sosiaaliseen mediaan liittyvät rikokset ja ilmiöt. Soveltuu sosiaaliseen mediaan liittyvän työn tueksi, vanhemmille kuin selviytymisoppaaksi sosiaalisen median peruskäyttäjälle.■

7. VANHEMMILLE

- [Kun nuori kokee seksuaaliväkivaltaa](#). Opas vanhemmille ja huoltajille. Tyttöjen ja Poikien Talojen tuottama opas, jossa on tietoa seksuaaliväkivallasta, lapsen tukemista ja omasta jaksamisesta.
- [Lapsi rikoksen uhrina](#) Tietoa väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhemmalle. Opas ja esite.
- [Vanhemmat nuoren rikoksen uhrin tukena](#) -video. Rikosuhripäivystys -RIKU
- Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Kustantajana Lasten Keskus ja Edukustannus. Kasvattajan käsikirja auttaa niin vanhempaa kuin kasvatustalon ammattilaistakin ymmärtämään, miten lapsen tunnetaitojen kehittymistä ja oppimista voi tukea arjen kohtaamisissa ja tavoitteellisissa oppimishetkissä eri menetelmiä hyödyntäen.
- Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: GPS-group. Kirja on kattava läpileikkaus sosiaalisen median pimeään puoleen, jossa käydään läpi yleisimmät sosiaaliseen mediaan liittyvät rikokset ja ilmiöt. Soveltuu sosiaaliseen mediaan liittyvän työn tueksi, vanhemmille kuin selviytymisoppaaksi sosiaalisen median peruskäyttäjälle. ■

